

Sadik MEHMETI
Nuridin AHMETI

PESËDHJETË VJET PUBLIKIME ARKIVISTIKE NË KOSOVË

Pas largimit të Perandorisë Osmane nga Kosova, e deri në Luftën e Dytë Botërore, e madje edhe vitet e para pas saj, nuk ishin shumë të favorshme për popullin shqiptar. Ndër të tjera edhe dokumentacioni arkivor shkatërrohej. Veprimtaria arkivore në Kosovë, asokohe, mbeti në kuadrin e *sekretari arkivave* pranë organeve shtetërore, për rrjedhojë edhe dokumentet mbetën të shpërndara, të pasistemuara dhe të painventarizuara. Gjithsesi duhet vlerësuar edhe kjo lloj sekretarie, elemente të veçanta të së cilës kanë ndihmuar shumë për drejtime të caktuara të klasifikimit shkencor që iu bënë dokumenteve të kësaj periudhe në Arkivin e Kosovës. Organizimi i mirëfilltë i shërbimit të sotëm arkivor në Kosovë daton nga viti 1948, kur nga Drejtorati Krahinor për Arsim dhe Kulturë, formon Qendrën Arkivore, e cila kujdesej për mbrojtjen dhe evidentimin e lëndës arkivore. Kjo qendër arkivore i parapriu themelimit të Arkivit të Kosovës dhe njëkohësisht edhe rrjetit arkivor në Kosovë. *Më 20 mars 1951*, në bazë të Ligjit mbi arkivat shtetërore dhe me vendimin e ish-Këshillit Popullor Krahinor të Kosovës, formohet Arkivi Shtetëror i Krahinës, më vonë Arkivi i Kosovës në Prishtinë. Që në fillimet e tij e deri më 1970, kur u krijua edhe rrjeti arkivor në baza ndërkomunale dhe komunale, Arkivi kreu funksionin e vet në tërë Kosovën. Më 26 nëntor 1990, pushteti serb aplikoi masat e dhunshme në Arkivin e Kosovës. Pas vitit 1999, në Kosovë u krijuan rrethana të reja dhe më të favorshme edhe për rrjetin arkivor. Në vitin 2008, rrjeti arkivor në Kosovë kaloi në vartësi të drejtpërdrejtë të Zyrës së Kryeministrit dhe mori emrin Agjencia Shtetërore e Arkivave të Kosovës (ASHAK), siç quhet edhe sot. ASHAK-u sot ka në përbërje: Arkivin Shtetëror të Kosovës, arkivat rajonale dhe komunale.

Një prej detyrave kryesore të ASHAK-ut, krahas ruajtjes, sistemimit dhe rregullimit të dokumenteve është edhe publikimi dhe botimi i tyre. Kështu, ASHAK-u ka edhe organin e vet shkencor profesional që nga viti 1965 - revistën "Vjetari", ku botohen artikuj dhe studime në fushën e arkivistikës dhe historiografisë, pasuri arkivore dhe recensione të botimeve të ndryshme nga arkivat dhe për arkivat. Revista del një herë në vit dhe artikujt kryesorë shoqërohen me një përmbledhje të shkurtër në gjuhën angleze e më herët dhe në gjuhën frënge dhe në gjuhë të tjera. Deri më sot janë botuar 50 numra të revistës "Vjetari".

Revista "Vjetari" themel i periodikut dhe publicistikës arkivore në gjuhën shqipe në Kosovë

Revista "Vjetari", me traditën e saj 50-vjeçare, ka luajtur rol të rëndësishëm në rrjedhat dhe në proceset e arkivistikës në Kosovë, duke u hapur rrugët dhe horizontet ideve dhe arritjeve më të reja të arkivistikës. Ajo ka patur ndikim të madh në vetëdijen dhe ndërgjegjen e njerëzve për rëndësinë e dokumenteve, për ruajtjen dhe për botimin e tyre. Revista "Vjetari", ka luajtur një rol të rëndësishëm duke i orientuar studiuesit drejt burimeve arkivore, ose edhe sepse me të kanë bashkëpunuar disa autorë, të cilët, më vonë është parë se kanë qenë mjaft produktivë dhe kanë lënë vepra të mëdha.

Revista "Vjetari" fillimisht botohej në dy gjuhë, shqip dhe serbisht. Në numrin e parë doli me emrin "Buletini/Godišnjak", kurse më vonë, mori emrin "Vjetari/ Godišnjak". Nga viti 2001 vetëm "Vjetari". Midis viteve 1988-2001, për shkak të rrethanave të krijuara në Kosovë dhe për shkak të masave të dhunshme të instaluar në Arkivin e Kosovës, revista "Vjetari" nuk u botua. Numrat e "Vjetarit" në ballinë shquhen për dizanjon e njëjtë, duke pasur të ndryshme ngjyrën dhe përmbajtjen.

Me fillimin e botimit të "Vjetarit" iu vunë themelet periodikut dhe publicistikës arkivore në gjuhën shqipe në Kosovë, e cila do të zhvillohej në vitet në vazhdim. Ndaj, është e madhe rëndësia kulturore arsimore dhe sidomos ajo arkivore e kësaj reviste. Natyrisht, ajo duhet të vështrohet në kontekst të rrethanave të kohës, kur, krahas mbarëvajtjes së institucioneve të tjera, qe marrë vendimi për botimin e kësaj reviste. Një meritë e madhe u takon

nismëtarëve të botimit të saj, të cilët, në rrethana tejet të vështira, morën vendimin për të botuar “Vjetar-in”.

Kryeredaktori i parë i kësaj reviste ishte Ismet Dërmaku (midis viteve 1965-1984), më pastaj Hakif Bajrami (1985), Emin Pllana (1986-1988), Hakif Bajrami (2001-2005), Jusuf Osmani (2006-2010), Ramë Manaj (2011-2015).

Anëtarë të redaksisë nga dalja e numrit të parë, varësisht prej viteve dhe numrave të daljes së revistës, ishin: Stjepan Antoljak, Ali Hadri, Zekeria Cana, Jovica Ivančević, Rexhep Zogaj, Ismet Dërmaku, Hasan Kaleshi, Skënder Rizaj, Branko Bošković, Shefqet Pllana, Bogdan Ivanović, Gjyltekin Shehu, Branko Bošković, Bogdan Ivanović, Bogumil Hrabak, Milivoje Dukić, Ilijaz Rexha, Dušanka Resulić, Petar Glogovac, Radmila Popović, Hakif Bajrami, Millovan Obradović, Jusuf Osmani, Drita Bakia-Gunga, Edi Shukriu, Jahja Drançolli, Liman Rushiti, Shaban Sinani, Ismail Rexhepi, Nevile Nika, Sadik Mehmeti, Frashër Demaj, Lulzim Lajçi e Ramë Manaj.

Në revistë, me punimet e tyre, të pranishëm janë autorët e hapësirave shqiptare, si: Ismet Dërmaku, Zekeria Cana, Skënder Rizaj, Jashar Rexhepagiqi, Ali Hadri, Ahmed Kelmendi, Rexhep Zogaj, Emin Pllana, Hasan Kaleshi, Zaim Maqedonci, Abdulla Bektashi, Ilijaz Rexha, Shukri Rahimi, Xhafer Villasolli, Neki Shehu, Masar Kodra, Gjyltekin Shehu, Jusuf Osmani, Nimetullah Hafiz, Drita Shehu, Sherafedin Hoxha, Hashim Islami, Muhamet Pirraku, Thoma Kacori, Hakif Bajrami, Sabit Uka, Muhamet Shatri, Haki Kosumi, Feti Mehdiu, Shaban Hashani, Xhafer Nushi, Gazmend Berisha, Habibe Hasani, Muhamet Maloku, Fehmi Pushkolli, Fehmi Rexhepi, Sabri Rexha, Ramiz Abdyli, Ismail Rexhepi, Abdullah Mulaku, Abaz Rexhepagiqi, Jahja Drançolli, Fejz Drançolli, Marjan Prenkaj, Faruk Salihu, Nuriye Hoxha, Faik Mehmeti, Masar Rizvanolli, Sulltane Kojçini-Ukaj, Seit Lipa, Avdi Abdyli, Hazbije Nimani, Xheladin Shala, Islam Dobra, Sylë Dreshaj, Hysen Azemi, Tefik Geci, Argjentina Duli, Shaban Sinani, Sadik Mehmeti, Qemajl Morina, Ramadan Shkodra, Bedri Muhadri, Hysni Halilaj, Liman Rushiti, Lush Culaj, Agim Zogaj, Muhamed Havolli, Qazim Namani, Nail Halimi, Nexhat Ibrahim, Aliriza Selmani, Ibrahim Gashi, Ismail Ismaili, Refike Sülçevsi, Marenglen Verli, Zeliqe Shala, Idriz Kosova, Thoma Murzaku,

Nehat Krasniqi, Bujar Dugolli, Etleva Lala, Emine Arifi-Bakalli, Sylë Ukshini Hamit Kaba, Frashër Demaj, Amer Shurdhani, Halim Purellku, Lavdosh Ahmetaj, Teki Kurti, Mira Popoci, Sabile Keçmezi-Basha, Nuridin Ahmeti, Fikrije Berisha, Lush Culaj, Hatixhe Ahmedi, Jani Sota, Alban Dobruna, Ramë Manaj, Ruzhdi Panxha, Selim Bezeraj, Esilda Luku, Diana Dushullovcitj.

Gjithashut, ka edhe autorë të huaj, të cilët punimet e tyre, qoftë të përkthyer, qoftë në ndonjë gjuhë tjetër, i kanë prezantuar në "Vjetar", si: Andrija Lainović, Kliment Džambazovski, Živko Avramovski, Vasilija Kolaković, Radmila Simić, Stevan Jovičić, Radovan Turković, Bogdan Ivanović, Jovan Vlahović, Bogumil Hrabak, Vladeta Vuković, Radmila Popović, Slavko Mijušković, Stjepan Antoljak, Đorđe Mikić, Vasilije Lukić, Stjepan Antoljak, Andreja Lainović, Živko Avramovski, Slobodanka Obradović, Nicolae Ciachir, Zorica Bučić, Martin Modrushan, Momir Jović, Goiko Medenica, Leonid Boicu, Chorghe Platon, Milovan Sekulić, Radomir Bogdanović, Branislav Milutinović, Katica Josifov, Đorđe Stavretović, Naire Ajvazi, Milić Petrović, Moma Marković, Milutin Folić, Milić Petrović, Dragi Maliković, Sreten Martinović, Hasan Duman, Arzu T.Terzi, Vladimir Zhumer, Mirjana Hurem, Davorin Erzhisnik, Azem Kozar, Peter Pavel- Klasinc, Zivana Hedbeli, Mustafa Küçük, Vlatka Lemić, Darko Rubčić, Izet Shabotiq, Miroslav Novak, Oliver Jens Schmitt, Stefan Troebst, Fevzi Demir etj.

Kronikë e nivelit kulturoro-arsimor të punonjësve arkivorë dhe tribunë e përhapjes së arritjeve të arkivistikës

Revista "Vjetari", që nga numri i parë e deri më sot, përveçse ishte një kronikë e vërtetë e ngritjes së nivelit kulturoro-arsimor të punonjësve arkivorë, por ishte edhe një tribunë e vërtetë e përhapjes së arritjeve të arkivistikës në Kosovë në përgjithësi. Në rrjedhën e viteve, me hapin e kohës, sidomos me zgjerimin e rrjetit arkivor në Kosovë dhe në veçanti me ndërtimin e godinës së re të Arkivit të Kosovës (1978), edhe nevojat u shtuan, sikundër që edhe revista "Vjetari" ndryshoi nga përmasat e vëllimi dhe solli bashkëpunëtorë të fushave të ndryshme nga brenda dhe jashtë vendit. Asnjë studiues që merret me fushat e historisë dhe shkencat e saj ndihmëse, në radhë të parë të arkivistikës, nuk

mund të shprespjës se do të mund të shkruajë për to, pa i shfletuar me kujdes shkencor faqet e të gjithë numrave të "Vjetar-it". Gjatë gjithë kësaj kohe, që nga numri i parë e deri në numrin e pesëdhjetë, revista "Vjetari" shërbeu si nxitëse e frymëzuese dhe tribunë e fjalës në këto fusha. Në faqet e saj janë trajtuar aktualitete arkivore, sikundër edhe tema të ndryshme në fushën e historisë dhe shkencave ndihmëse të saj.

Kryesisht ishin këto rubrika që u prezantuan në revistë: *Arkivistikë, Studime, Vlerësime, Materiale, Artikuj, Kontribute, Hulumtime, Dokumente, Informata, Ekspozita, Aktivitete, Kronologji, Raporte, Nga puna e Arkivit, Bibliografi, Kritika, Recensione, In memoriam.*

Në faqet e "Vjetar-it" kanë gjetur hapësirë shumë autorë, që nga ata të brezit më të vjetër e deri te më të rinjtë dhe ky fakt dëshmon se revista ka qenë e hapur për të gjithë ata që kanë dëshiruar të japin kontributet e tyre dhe të pasurojnë dijen në këto fusha. Në mënyrë sistematike, në revistë janë botuar shkrime për personalitete të ndryshme, për ngjarje të rëndësishme nga autorë të shquar nga rajoni dhe më gjerë. Pothuajse në çdo numër të "Vjetar-it", sidomos vitet e fundit, botohen shkrime të shkencëtarëve dhe të punonjësve arkivorë nga Shqipëria, gjë që ndihmon, përveç të tjerash, edhe për njohjen dhe unifikimin e arkivistikës shqiptare.

Duke shënuar përvjetorin e 50-të të revistës "Vjetari", ne shënojmë përvjetorin e një reviste tashmë tradicionale, e cila gjendet në shumë biblioteka të institucioneve, të studiuesve dhe të lexuesve jo vetëm shqiptarë.

Si përfundim, mund të themi se revista "Vjetari", është një pasqyrë e kronikës së zhvillimit të arkivistikës në Kosovë, përkatësisht të veprimtarive të saj jetike.

Ajo mbetet në vijimësi sensibilizuese e opinionit shkencor për vlerat që ruhen në arkivat e Kosovës.

Të gjitha ata që kontribuan në vazhdimësinë e kësaj reviste, kanë meritat e tyre. "Vjetari", si një organ profesional e shkencor i Arkivit të Kosovës, përkatësisht Agjencisë Shtetërore të Arkivave të Kosovës, ka përmbushur misionin e saj dhe vazhdon të përmbushë boshllëkun në fushën e vet profesionale dhe shkencore.